

1284 BULGAR İHTİLÂLİ*

Aktaran: Ergün HASANOĞLU**

Gayri matbu vesikalara nazaran:

Bulgarların 1284 ihtilâli Bulgar istiklâlini temin için yapılan hamlelerin en mühimlerinden maduddur. Bulgarlar daha evvel de müteaddid defalar isyan etmişler, 1241 seferinde Ruslar “Edirne”ye kadar ilerledikleri sırada birçok noktalarda Türklere karşı silaha sarılmışlardı. Osmanlı İmparatorluğu’nun Balkanlar’daki nüfuzunun rahne-dâr olması Bulgar istiklâli için en mühim saiklerden biriydi. Eflak ve Boğdan ile Sırbistan Rusya’nın himayesiyle muhtariyetlerini temine muvaffak olmuşlardı. Aynı himaye kuvveti ve bilhassa İslavlık hissi, Bulgarların da istiklâlini temine çalışıyordu. Çar Nikola, daha Kırım seferinden evvel, İngiltere sefirine Balkanlar’da bir Bulgar hükümeti tesisini tervîc eylediğini bir musâhabe esnasında mahremâne anlatmıştı.¹ Bulgar gençlerinden birçoğu Rusya’da tahsil görüyorlar, istiklâl hislerini ve vatandaşları arasında da neşr ve ta’âmîm ediyorlardı. Bükreş’de muntazam teşkilâtlı bir komite teşekkül etmişti. Bu komite, “Tuna”dan müsellâh çeteler geçiriyor, Bulgarları Osmanlı İmparatorluğu aleyhine kıyama teşvik ediyordu.

O sırada, Türkiye’de ıslahat fikirleri uyanmıştı. Fakat yapılan ıslahat Türkleri memnun edemediği gibi, Bulgarların istiklâl ateşlerini de söndürecek bir mahiyette değildi.

1285’de Mütercim Rüşdü Paşa azl edilerek Hariciye Nazırı Âli Paşa sadrazam olmuştu. Namık Paşa Serasker, Fuad Paşa Hariciye Nazırı, Midhat Paşa da Şura-yı Devlet Reisi idi. Fil-hakika devleti idare edenler muktedir simalardı; fakat asırlardan beri devam eden su-i idareyi kökünden temizlemek, Avrupa’nın ve bilhassa Rusya’nın Türkiye’ye karşı takip eylediği istilâ siyasetinin önüne geçmek hiç birinin iktidarı dâhilinde

* *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, 1 Mayıs 1341, Numara: 9 (86), ss. 137-164.

** Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Disiplinlerarası Balkan Çalışmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Edirne, E-mektup: ergunhasanoglu39@gmail.com.

¹ Engelhart, *Türkiye ve Tanzimat*, Safer 328.

değildi. Balkanlar'da Bulgarlar'dan başka istiklâlini temin etmemiş Hıristiyan unsur kalmamıştı. Bab-ı Âli en mükemmel ıslahatı da vücuda getirirse, Bulgarların istiklâl temini için kısa fasılalarla yine isyan edeceklerine şüphe yoktu. Nitekim böyle oldu: İlk vilâyet kanunu Tuna vilâyetine tatbik olunduğu halde Bulgarlar yine memnun olmadılar. Memleketeyn beylerinden yardım gördükleri gibi, Rusya'nın da himayesine istinad ederek 1284'de umumî bir kıyam uyandırmaya teşebbüs eylediler.

-1-

Tuna Vilâyeti'nden İlk Telgrafnameler

İlk çeteler Tuna'daki adada hazırlıklarını gördüler. “Ziştovi” civarında “Yantra” suyu yanından geçtiler. “Karaisa” karyesine doğru ilerlemek teşebbüsünde bulundular. Ahali ve asker derhal çetenin etrafını sardılar. İki taraf sabaha kadar muharebe ettiler. Tuna Valisi Sabri Paşa cereyan eden vukuata dair Bab-ı Âli'ye âtîdeki telgrafnameleri gönderdi:

Eflak'da olub berü tarafa geçmeğe fırsat gözeden eşkiyadan yirmi beş otuz kadarının bu pazar gecesi Ziştovi'nin berüsünde Yantra nehri yanından geçtikleri ve oradaki karagol askeri ile beynlerinde a'mâl-i esliha bulunduğu ve Kazanlık ve oraları bataklık olmak münasebetiyle civardaki karagolların yetişüb buluşamadıkları ve bunların geçen seneki gibi Posta (پوستی) Balkanı'na gideceklerinin izlerinden anlaşıldığı ve ta'kib ve tenkilleri esbabına teşebbüs olduğu Ziştovi'den bugün yazılmasıyla Ruscuk'dan dahi lüzumu kadar zabtiye çıkarıldığı misillü Tırnova mutasarrıflığına ve sair icab idenlere îsâl-i vesâyâ kılını ve Ruscuk'un aşağısından dahi diğer bir takım eşkiyanın geçeceği haberi gelmesiyle oralara dahi asker ve memur gönderildi. Bunların karîben urulub tepelenmeleri memûldur. Neticesi ba'de-zîn arz olunur.

Fi 7 Temmuz 284

Mehmed Sabri

Makam-ı Celîl-i Sadâret Uzmâya

Ziştovi'nin alt tarafından biraz eşkiya geçdiği iş'âr olunmuş idi. Bunların Posta (پوستی) Balkanı tarafına doğru hareket ettikleri muahharen haber alınarak takiplerine Ziştovi'den ve buradan asâkir-i zabtiye ve ihtiyatiye sevk olunduktan sonra başka Tırnova'dan dahi önleri alınmak

AKTARMA

üzere asker gönderilmesi mutasarrıfına yazılmış idi. Eşkiya Karaisa karyesi bağlığında görüldüğüne mebnî ve Berbofka ve Karaisa karyesi asâkir-i ihtiyatıyesiyle mücadeleye girişilüb gerüde biraz da asâkir-i zabtiye yetişmiş ve tarafeyn isti'mâl-i esliha ile meşgul bulunmuş olduğu ve birkaç kişi düşdüğü istihbar kılındı ise de bi-ma'nâhü teâlâ kâmilten tenkilleri haberi bugün alınur. Bu gece dahi yine Zıstovi ile Rusçuk arasından geçmek için eşkiyanın Tuna'daki adada toplanmış oldukları akşamdan hiss olunması üzerine Zıstovi'den ihtiyaten bir bölük kadar asâkir-i nizamiye kordonları sevk olunmuş ve hiss olunduğu vechle bunlar gece saat üç dört sularında geçmeğe kalkışdıklarından ve kordon neferatinin yanaşmamak teklifine silahla mukabele eylediklerinden mukabeleten iki taraf sabaha kadar silah isti'mâl edüb gönderilen piyade bölüğü dahi yetişüb yanaşmalarına muhalefet edilmiştir ve Zıstovi'de asker az olduğundan gece saat dörtde buradan bir bölük piyade gönderilmiştir. İşte arz olunan ahvâl delâletiyle bunların dernekleri geçen seneye makis olmayub hem külliyetlü hem de ihtiyatları olduğu bu gece vuku' bulan alenî hücumlarından anlaşılmağla Zıstovi kasabası dahi pek emniyetlü bir halde bulunamamağla Şumnu'da bulunan bir taburun hiç olmaz ise beş altı bölüğünün Rusçuk'a gönderilmesi orduya yazılmışdır. Maamâfih bu kadarcık asker kifâyet edemeyeceğinden ve Gabrova taraflarında dahi asker bulunmadığından dünki telgrafta dahi arz olunduğu vechle buraya irsâli mev'üd olan askerden alelacele iki üç tabur gönderilmesi ve bunlar heman gelemeyecek ise bari birkaç tabur asâkir-i redifiyenin sür'at üzere celb ve cem'i hakkında ikinci ordu-yı hûmayuna emr-i kati' verilmesi kemal-i ehemmiyetle arz olunur.

Fi 8 Temmuz 84
Mehmed Sabri

Makam-ı Âli-i Hazret-i Sadâret Uzmâya

Dün gece geçen ve Karaisa karyesi bağlığında ahali ve asker tarafından sarıldığı evvelce telgrafta beyan olunan eşkiya üzerine asâkir-i ihtiyatiye ve kasaba ve kazalar tarafından vuku' bulan hücumda on ikisinin itlâf edildiği ve bir neferi hayyen tutulub cebhanelerinin ateş aldığı ve bakiyye-yi eşkiya gerçi sabaha karşı yol bularak Balkan'a doğru firar etmişler ise de arkaları birağılmadığından şimdiye değin anların da tazyik olunmuş olmaları memûl idüğü şimdi haber alınmış ve anların da semere-yi

yümn tevcihat-i aliyeleriyle necât bulamayub hayyen ve meyyiten ele geçmeleri memûl ve muntazır bulunmuş olmağla beyan-ı hale ibtidâr kılındı.

Fi 8 Temmuz 284

-2-

İhtilâl Çetelerinin Mahiyeti

Tuna'yı geçen çete ile Karaisa bağığında vuku'a gelen muharebede bir kısmı telef edildiği gibi içlerinden esir de alındı. Esirlerin ifadelerinden çeteyi Hacı Dimitri'nin idare ettiği ve mevcudlarının da yüzden fazla olduğu anlaşıldı. Tuna Valisi Sabri Paşa gerek çetelerle yapılan muharebenin teferruatına ve gerek Bulgarların gaye ve maksadlarına dair, çete efradı üzerinde çıkan Bulgar Marşı ve beyanname ile beraber, Bab-ı Âli'ye âtîdeki arzayı gönderdi:

Vilâyet-i Tuna
189

Makam-ı Celîl-i Sadâret Uzmâya

Ma'ruz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Eflak yakasının Bükreş ve İbrail ve Kalas ve Aleksandra ve Yergöğü gibi mevâki'-i müteaddidesinde teşekkül ederek Bulgaristan'ın ihlâl-i asayişine çalışan komitelerin geçen sene meydana getirdükleri eserin neticesiz kalmasından müteessir olarak bu seneki tertîb ve teşebbüslerini daha esaslı ve etraflı tutmağa kıyam ve bu yolda bazı taraftan aldıkları kuvvetler sayesinde her dürlü tedbir ve fedakârlığın icrâsını iltizam ederek Bulgaristan'ın emniyet-i dâhiliyesini ihlâl etmek ve ahaliyi yek-digerine düşürüb bunun zımnında kendi görüşlerine göre istihsâl-i meram eylemek için vuku' bulan tedâbir ve teşebbüsleri hakkında alınan ma'lumatın ve böyle bir heyet-i fesadiyenin karşuda taraf taraf tecemmu' etmesine Memleketeyn idaresi tarafından gösterilen mümâşâtın derecesi evvel ve ahir arz ve takdim kılınan ma'ruzat-ı çâkerânemle beyan ve iş'ar olunmuş idi. İşte bed-hâhın cümle mesâî ve teşebbüsâtlarının bir mukaddime-yi fiiliyesi olmak üzere işbu Temmuz'un yedinci gecesini karşudan bir takım eşkıyanın Zıştovi civarından nasıl geçtikleri ve bunların mürûru haber alınarak efrâd-ı ahali ve asâkir ve zabtiye taraflarından arkalarına düşülüb ta'kib ile Zıştovi'ye beş saat mesafe içerüde ve Posta (پوستى) Balkanı'na giden tarîk

AKTARMA

üzerinde bulunan Karaisa Karyesi bağığında ne suretle sıkışdırıldıkları şu birkaç gün içinde takdîm-i pişgâh-ı sâmi-yi fehîmâneleri kılınan telgrafnamelerde mücmelen beyan kılınmağla ve geçen eşkıyanın gerçi kâmilen kahr ve izmihlâleri haberi alınamamış ise de bugün yarın o tebşîrin dahi istihsâli kaviyyen memûl ve muntazır bulunmağla şu güne kadar olan ahvâlin ve bu yolda ittihâz ve icrâ kılınan tedbîr ve harekâtın beyanına mübâderet eylerim.

Şöyle ki mezkûr pazar gecesi saat üç sularında Rusçuk ile Zîstovi beyninde ve Yantra nehrinin Tuna'ya munsabb olduğu mahalde iki karakol arasına üstü örtülü çam ta'bir olunur, büyücek bir kayığın yanaşdığı karagol tarafından görülerek ve kaçak tuz kayığı zann edilerek birkaç nefer üzerine varmış ve kimsiniz deyu sual sadedinde iken örtü altından birkaç eşhas-ı müsellâha fırlayub çıkararak ateş etmeğe başlayub gerçi neferât-ı merkume dahi birer silah patlatmış iseler de birkaç kişinin öyle bir cemiyete karşı silah tutamayacağı tabîi olduğundan eşkıya-yı merkume sazlık içine dalub neferât ve karagollara gelerek ve yek-digerine haber vererek eşkıyanın izleri tutulmuş ve diğer taraftan bu vak'a Zîstovi ve merkezden haber alınarak derhal Tırnova ve civar kazalara vesâyâ-yı serîa yazılıub ve lüzumu kadar her taraftan nizamiye ve zabtiye askeri sevk edilüb eşkıya-yı merkumeye mezkûr Karaisa karyesi bağığında yetişilüb etrafı sarılmışdır. Ancak eşkıyanın elindeki tüfenkler rabitalu şeş-hane olup bin beş yüz adam yeri tutduğundan üzerlerine gidenleri yanlarına yaklaştırmadıkları cihetle muharebe pazar günü öğleden ahşam ezanına kadar mümtedd olarak o gece eşkıya abluka tahtına alınmış ve şu gavgada eşkıyadan on iki kişi urulub biri hayyen tutulmuş ve bakiyyesi Balkan yolunu aldıkları halde peşleri birağılmadığından ve arkalarına İslâm ve Hıristiyan külliyetli halk takıldığından bunlar tekrar Tırnova kazasında Hurşid Bey'in korusuna girüb tahassun eylemiş olmalarıyla orada dahi muharebe devam ederek ve sevk edilen şeş-haneli asâkir-i nizamiye dahi yetiştiğinden eşkıyadan birazı daha tepelenüb ezildiği gibi yakında köklerinin kesildiği havadisinin alınması an be an beklenmektedir. Gerek Karaisa bağığında ve gerek şimdiye kadar Hurşid Bey'in korusuyla diğer koruda vuku' bulan muharebede ahaliden ve Çerkeslerden üç nefer şehid olup gerçi Rusçuk zabtiye tabur ağası Yahya Ağa'nın dahi şehîden vefat etdiğine dair bir ma'lumat alınmış ve telgrafla beyan-ı vukuat olunduğu sırada muma-ileyhin vefatı yazılmış ise de muahharen alınan ma'lumatdan fakat muma-ileyhin göbeğinden urulub ber hayat olduğu ve asâkir-i nizamiye sivari yüzbaşılardan Dede Remzi Ağa'nın bileğinden yaralanarak asâkirden iki

nefer ile ahaliden on kadar mecrûh vuku' bulduğu anlaşılımıştır. Eşkîya-yı merkumenin tedbîr ve teşebbüsleri geçen senekinin bütün bütün hilâfında ve başka bir muntazam yolda olduğu gibi efrâd hakkında muameleleri dahi dindar ve fedakârlık suretinde olup meselâ bir defa çıktıkları yerden mezkûr Karaisa karyesine gidinceye kadar böyle kurradan ve İslâm'dan rast getürdüklerini urmağa ve öldürmeye tasaddî etmeyüb fakat İslâm ve Hıristiyan rast geldikleri on kadar arabayı sahibleriyle beraber çevirüb Sarıyer karyesine girmiş ve reisleri bulunan İslimiyeli Dimitri kiliseye giderek ve orada bulunan Emin Ağa nam çiftlik sahibini dahi celb ederek bizler ahalinin huzur ve rahatı için memuruz bizim arkamız çokdur daha bizim gibi birkaç bin kişiler gelecektir ve bir sancak irâesiyle işte bu sancak istiklâliyet alâmetidir, cümleiniz bunun sayesinde sekiz gibi umûm köylüye hitaben irâd-ı nutk etdikden ve Bulgarlara dahi siz Hıristiyan olduğunuz halde pazar günleri işe gitmemeniz lâzım gelir iken işliyorsunuz diyerek şu hareketlerinin cezası olmak üzere kendi ve eşyalarının arabalarıyla naklini hükm etdiğinden ve muma-ileyh Emin Ağa'dan dahi eşya ve cebhane tahmili için üç re's bargir aldıktan sonra gitdikleri cümle tahkikatdan bulunmuş ve bunlardan bir minval-i muharrer hayyen tutulub Rusçuk'a celb edilen Tanaş namında Rusçuklu bir Bulgarın ifâdâtı dahi bunu teyidle beraber eşkıyanın doksan sekiz kişi olarak zabtlarıyla beraber yüzden ziyâde oldukları halde üçer beşer Bükreş'den Yergöğü'den başıbozuk esvabıyla çıkub Zıştovi karşısında vâki' adada toplanarak ve evvelce oraya getürülen esliha ve elbiseyi iktisâ eyledikden ve mühimmat ve kumanyalarını aldıktan sonra tedârik etdikleri bir kayığa binerek berü tarafa geçtikleri ve reisleri Dimitri namında bir şahıs olup ellerinde olan esliha şeş-hane nev'inde olarak ekserisi bir kıyafetde ve başlarında şabka ve üzerlerinde alâmet-i mahsusa ve hepsinde birer asker çantası ve su matarası ve birer buçuk kıyye barut ve kurşun ile yüz yirmişer fişenk ve yanlarında papas ve bir bayrak ve bir cerrah bulunduğu ve bu bayrağı ilk vardıkları kilisede takdîs ile mevki'-i ictimaa dikmek ve etraftan toplanacak refiklerinin vurûdunda ilân-ı hükümet etmek cümle-yi tasavvurlarından olarak daha Eflak yakasında ve müte'addid reisler taht-ı kumandasındaki firkaların bu yakaya geçmek üzere bulunduğu beyan ve temhîd olunmuştur. Katl olunan eşkıyanın çantalarında ve üzerlerinde hükümet-i muvakkata-yı Balkan imzasıyla mümzâ ilânnameler ve tahrîk ve teşci' mutazammın manzumelerden birer nüshası tercümeleriyle beraber leffen takdim kılındı. İşte bâlâda bast ve beyan olunan tafsilâtın ve eşkıyanın karşuda cihet cihet tertîb ve celb edilüb ve elbiselerine varıncaya kadar kâffe-i levâzimat ve mühimmatı görölüb ve yanlarına böyle bir takım evrak verilüb sevk edilmesinden ve bunların vardıkları yerde kullandıkları tavır ve lisan ile beraber muhasara

AKTARMA

olundukları yerlerde derhal siperler ve mânialar yaparak bu kadar hücumla karşı durabilmelerinden ve egerçi tekrar Tuna'yı tecavüz edememişler ise de bu takımın geçtiğinden bir gece sonraki pazar ertesi gecesi yine o mahalden yani Eflak hükümeti tasarrufunda olan adadan beş kayık dolusu eşkıyanın bu tarafa geçmek üzere bizim sahil sularına inüb ta sabaha kadar kordonlarda bulunan askerle esliha ateşlerinden bunların bu defaki tedbîr ve teşebbüslerinin derecâtı ma'lûm olacağından bu bâbda daha ziyâde izahat ve tafsilâta lüzum görünemez. Eşkıyanın matmah-ı inzârı Balkan ciheti olduğuna nazaran bizzat ol taraflara azîmet olunmak lazım gelür ve maslahatın zâhir hali dahi bunu gösterir ise de tedâbir-i müttehaza-yı eşkıya vilâyetin hatt-ı tülânîsi olan ve iki yüz saate karîb bulunan mesafenin mevâki'-i müteaddidesinden hücum ve tecavüze mebnâ olduğuna ve bu halde asl nokta-yı idare-yi merkeziyenin boş birağılması icâb-ı zaman ve hale muvâfık görülemediğine binâen Rusçuk'da bulunub her bir cihetin başka başka hal-i tabassur ve intibâhda bulundurulması ve iktizâ eden mahal ve mevâki'ye alınan ma'lûmata göre serîan vesâyâ ve tebligat ile muavenet-i fiiliye icrası muktezâ-yı maslahata daha muvâfık görüldüğünden şimdilik merkezden münfekk olmamak sureti tercih olunmuştur.

Geçende takdim kılınan arıza-yı acizânemde beyan olduğu vechle eşkıyanın suret-i serbestide karşı tarafda tecemmu' ve tehiyye etmesi bu tarafda ehl-i arz-ı ahalinin emniyetsizliğini davet ve neticesini bilmeyerek komiteler tarafından ilân edilen sözlere ve gösterilen alayışlara kapılıb anlara taklid-i harekete uzananlara dahi bâdî-yi cüret olmakda idiğüne ve şu hal-i tehâcûme karşı kuvve-yi cünûdiyece olan noksanın derecesi bizce ma'lûm ve kemal-i sür'at ve ehemmiyetle istenilen askerinin yakında ele alınamayacağı meczûm bulunduğuna binâen hiç değilse şu aralık eşkıyanın karşıca olan tedâbir ve teşebbüslerine ednâ-yı mertebe sekte verebilmek ve hîn-i hacetde protesto makamına kaim olmak üzere eşkıyanın Eflak ahali ve hükümetinin gözü önünde vuku' bulan şu hareketlerinden bahsle umur-ı ecnebiye müdiri Mösyö Bratianu'ya bir telgraf yazılmış ve bir gün sonra temini hâvî gelen cevabnamesine cevaben daha tesirlü bir telgraf dahi gönderilmiş olmağla manzûr-ı âli-yi fehîmâneleri buyurulmak üzere suretleri leffen arz ve takdim kılındı. Müitalâalarından müstefâd olacağı vechle eşkıya-yı merkumenin men'-i harekât ve teşebbüsata hakkında tamamı teslim olunması bile gerek ca'li ve gerek zarûri Eflak hükümetince bazı teşebbüsata kıyam olduğu suret-i iş'ardan ve bugün Yergöğü'den başkaca alınan ma'lûmattan anlaşılmış olmağla ve bugünkü bulunduğumuz ahvâlîn derecât ve tafsilâtı bundan ve eşkıyanın hal ve harekâtı beyan

olunan suretten ibaret olduğu gibi şimdiki halde egerçi Berkofça cihetinde görülen on kadar eşkiyadan başka Sırbistan ve Vidin ve Niş cihetlerince başka bir vukuat olmadığı gibi asayiş-i dâhilî dahi lehü'l-hamd yolunda ve üç dört günden berü sarf olunan mesâî-yi kâmile ve kuvvet-i mümkinê ile eşkiyanın bu tarafa yeniden geçmemeleri esbabına muvaffakiyet saha-yı husûlde ise de bundan sonra gerek buralarca şu halin devamı ve gerek Sırbistan hududunca ne olacağı şimdiden bilinemeyeceğinden bu bâbda arz-ı hakikat-i hal ile iktifâ eder ve bu ahvâle karşı duracak ancak maa-tedbir-i kuvvet olduğundan muktezî olan ve bi'ddefaat istida' kılınan kuvve-yi cünüdiyenin sür'at-i sevki temenniyatıyla ikmal-i makal eylerim ol bâbda ve her halde emr ü ferman hazret-i menleh'ül emrindir.

*Fi selh-i Rebi'ül-evvel 85 ve fi 9 Temmuz 84
Mehmed Sabri*

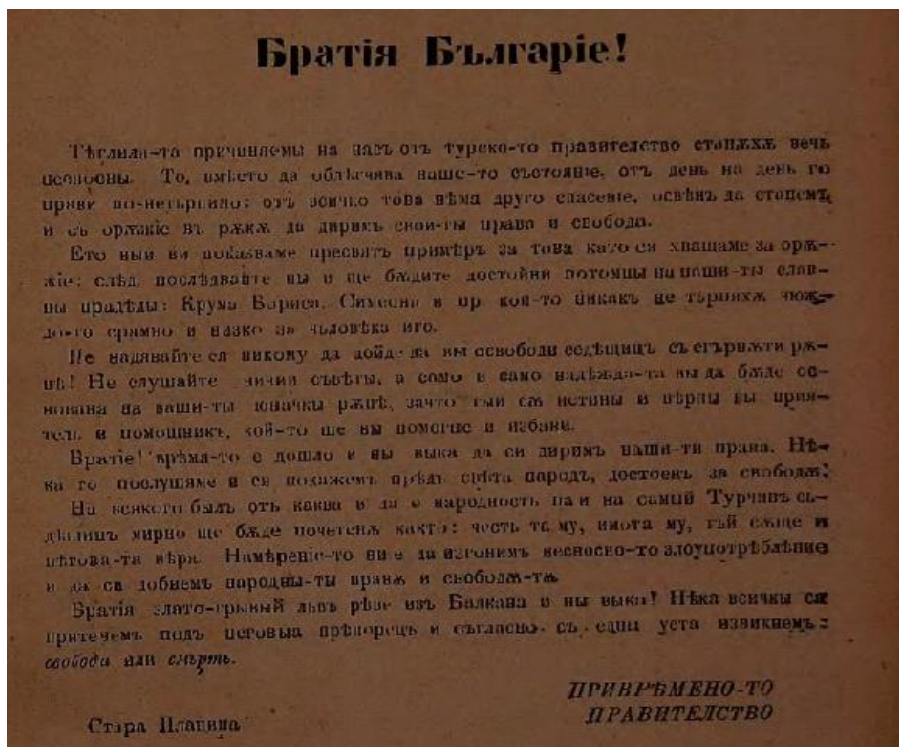
Vali-yi Vilâyet-i Tuna

İşbu arıza-yı çâkerânemin tahrir ve temhîrinden sonra gece mahal-i maardan (Ruscuk'dan) gelen haberlere göre eşkiya-yı merkumenin muahheren dahi on yedi neferi itlâf edildiği sırada geceleyin buldukları yeri terkle Nevan (نونان) karyesi korusuna firar etdiklerinden dünki gün orada dahi bunların etrafı sarılarak mücadeleye başlandığı ve bir taraftan üzerlerine defaaten hücum ile işlerinin bitirilmesi tedbir ve tasavvur olduğu anlaşılmuş ve eşkiyadan hayyen tutulan iki neferden biri dahi Rusçuk'a gönderilüb ikisinin dahi bi'l-istintak icrâ-yı muhakemelerine teşebbüs olunmuşdur ol bâbda emr ü ferman hazret-i menleh'ülemdir.

*Fi gurre-yi Rebi'ül-ahir 85 ve fi 10 Temmuz 84
Mehmed Sabri*

Çete efradı üzerinde çıkan “ilânname”ler hep “beyanname” ve “tahrik ve teşci'-yi mutazammın manzumeler” de “Bulgar Marşı” idi. Bunlar kâmilen haricde muntazam Bulgarca harflerle ince ve maîmsi kâğıtlar üzerine basılmıştı. Bundan başka, bir de istidâ' sureti zuhûr etmişti ki, Vali Sabri Paşa onu göndermeye lüzum görmemişti. Fakat en mühimi de o idi.

Çete efrâdının üzerinde çıkan beyannamenin aslı

Fi 6 Temmuz tarihiyle matbu' olub telef edilen eşkıya üzerinde bulunan ilânatın suret-i tercümesidir.

Ey Bulgar Karındaşlar

Türk hükümetinden gördüğümüz cevr ve taaddi artık tahammül olunmaz dereceye varmışdır. Hükümet-i müşarün-ileyha ahvâlimizin ıslah edeceği yerde günden güne daha fena olmasını tercih etmekde olduğundan bunun diğer bir çaresi olmayub yalnız hukuk ve serbestîmizin istihsâli için cümlemiz silahları elimize alalım. İşte bu kere silahı elimize almış olduğumuzdan size mukaddes bir misal gösteriyoruz. Binâenaleyh bizimle beraber gelir iseniz şan ve şerefiyle müşerref olub insaniyet indinde mezmûm ve maktûh olan ribka-yı ecnebiyeyi kabul etmemiş olan ecdadınız "Krum" ve "Boris" ve "Simeon"un ahlâfı olacaksınız.

Dest-bend olarak istiklâlinize nail ve mazhar olmak için gelüb de size muavenet edecekler zu'muyla aldanmayınız hiçbir ferdin nasihatlarına kulak asmayub ümidiniz yalnız yiğit ve kahraman olan vücudunuza müstenid olmalıdır. Çünkü asıl muavin ve dostunuz olub cümlelerinizi halâs eden şey yalnız vücudunuzdur.

Ey biraderler, vakit ve saat geldi. Hukuk ve serbestîmizin tahrîsine cümlemizi davetle teklif ediyor işbu teklife riâyet ve itaatle serbestiyet-i müstakileye şayan bir millet olduğumuzu dünyaya beyan edelim. Herkangı milletden olur ise olsun hatta Müslüman dahi olur ise kendi ırzı ve namusu ile yaşayub da rahat duranın hayat ve memat ve namus ve mezhebi vikaye olunacaktır. Bizim muradımız tahammül olunmayan su-i isti'malâtı def'iyle hukuk ve serbestiyet-i milliyemizin istihşâlinde ibaretdir.

Ey biraderler, altun yelelü arslanın sadâsı Balkan içinde bizi davet ediyor. Cümlemiz altında tecemmu' ile bi'l-ittifak ve bir ağız ile ya serbestiyet ya ölüm diyelim.

*Koca Balkan
Hükümet-i muvakkate*

-3-

Tuna Vilâyetine Midhat Paşa'nın İ'zâmı

Tuna Valisi Sabri Paşa filhakika meselenin esasına vakıftı. Arızasında yazdığı gibi Mösyö Bratianu'ya Fransızca bir telgraf çekerek Memleketeyn muhafızlarının gözleri önünde askerî elbiseyi lâbis çetelerin Tuna'yı geçtiklerini ve bunun hukuk-ı umumîyeye münâfi olduğunu yazmıştı. Fakat Bratianu kendisine sudan bir cevap verdi. Bratianu'nun cevabı şu idi: "Pitesti, 20 Temmuz, 1868 – Bir takım eşhasın Tuna'yı hafıyyen geçdiklerini haber alır almaz, sahillerinizin vüs'atı ne derece müşkil kılıyorsa o derece faâilâne bir nezaret icrasını emr etdim. Tahkikat-ı icrâ ediliyor. Telgrafnamenizin bana iş'ar eylediği mahiyette her dürlü harekâta mümanâat etmeleri için memurîn-i mülkiye ve askeriyeye ciddi emirler verilmiştir."

Bab-ı Âli meselenin ciddiliğini anladı, ve o esnada Şura-yı Devlet Reisi bulunan Midhat Paşa'yı dirayet ve fetânetine ve meselenin ehemmiyetine binâen Tuna vilâyetine i'zâma karar verdi. Keyfiyet Tuna

valisine de tebliğ edildi. İki gün sonra Tuna Valisi Sabri Paşa âtîdeki şifreli telgrafnameyi gönderdi:

Tuna Vilâyeti'nden Şifreli Olarak Gelen Telgrafname Tercümesidir

9 Temmuz 84 tarihlü arızada yazıldığı vechle eşkıya Hurşid Bey Korusu'ndan kaçarak Petak (پتاق) Korusu'na girüb ve orada edilen hücum üzerine eşkıyadan pek çoğu hayyen ve meyyiten ve reislerinden Tulçalı İstefan ele getirülerek kusûr kırk elli kadarı asıl reis İslimyeli Hacı Dimitri ile beraber savuşarak tekrar Celun (جلون) karyesindeki koruda sarılmış ise de gece fîrar edüb izleri gaib edildiği ve şimdiye kadar tepelenen ve hayyen tutulan eşkıyanın mikdarı yetmiş seksene varub şu üç defaki müsademede asâkir-i şahaneden on iki şehid ve yirmi dokuz mecrûh ahaliden on beş şehid ve kırk elli kadar mecrûh olduğu Tırnova mutasarrıfının mahall-i maruzadan avdetle ahşam verdiği tafsilâtdan anlaşılmışdır. Eşkıyanın izi Gabrova'ya altı saat mesafedeki ormanda gaib edildiğinden bunların ya Balkan'a çıkarak orada müntehibleri olan mahalde tahassun etmesi veyahud müteferrikan öteye berüye gitmesi lâzım geleceğinden derhal İslimye ve Filibe ve Kazanlık cihetlerine telgraf ile ma'lûmat ve mutasarrıf-ı müşarün-ileyhe istîzân etdiği vechle bir iki yüz nefer asâkir-i muvazzafe yazub ta'kib-i eşkıyada kullanılmasına mezûniyet ve Lofca kaimmakamlığına Turyan Balkan'ı cihetlerini tutmak için memuriyet verilmiş ve Tırnova'dan iki bölük asker ve eşkıya arkasından gelecek dört bölüğün Gabrova'da ictima'yla oradan eşkıyanın ta'kibi ve asayişinin muhafazası için Kaimmakam İsmail Bey'in serîan Gabrova'ya gönderilmesi ve toplanmağa başlanılan redifler ictima' etdikce mevâki'-yi lâzımeye konulması dahi yazılmışdır ve şimdilik asayiş-i dâhilî ber-kemal olduğu gibi karşı cihetce dahi dünki gün Mösyö Bratianu tarafından Ruscuk'a gönderilen Yerköy barakasının verdiği teminata göre sevâhil kordon altına ve eşkıya müretteblerinden beş on kadarı taht-ı istintaka alındığı anlaşılmışdır. Bu hal bizim sevâhilin eşkıya tahattisine şimdiye kadar bulunduğu hal ve tehlikeyi bazı mertebe-yi tahfîf edeceği cihetle bakiyye-yi eşkıyanın derdesti çaresini görmek ve tutulanların muhakemeleriyle cezaları icrâ edilmek üzere bizzat Tırnova'ya azîmet olunması mukarrer iken vilâyet kapu kethüdalığından şimdi alınan telgrafda Reis Paşa hazretleri yarın Dersaadetden hareket edecekler yazılmağla müşarün-ileyhe ma'lûmat-ı hasılayı tebliğ etmek ve verecekleri o emr ve talimata tevfiğ-i hareket eylemek için tevakkuf olunub fakat Tırnova'nın bir büyük zabıtsiz birağılması münasib olamayacağından ahşam Ruscuk'a gelmiş olan Müşir

Paşa hazretleriyle bi'l-müzakere İstanbul'dan gelen tabur ile bir kıt'a dağ topunun Mirliva Mehmet Paşa ile hemen bugün Tırnova'ya i'zâmına karar verilmiştir.

Fi 12 Temmuz 84

-4-

Tuna Vilâyetinde Midhat Paşa

Şura-yı Devlet Reisi Midhat Paşa'nın Tuna vilâyetine i'zâmıyla ihtilâl pek çabuk bastırıldı. Çeteler Buzluca Balkanı'nda tedmîr edildi. Reisleri Hacı Dimitri müsademe esnasında üç yerinden vurularak telef oldu.

Çete efrâdının yüz yirmi dört kişi oldukları anlaşıldı. Yüz bir neferi öldürüldü, yirmi ikisi hayyen ve mecrûhen tutuldu. Ruscuk'ta ve Tırnova'da muhakemeleri icra edildi. Muhakemeleri hitâm bulanlar, esasen cürmlerini mu'terif buldukları cihetle, idam edildi. Çete efrâdının üzerlerinde Sultan Abdülaziz'e hitaben yazılmış bir arzuhal müsveddesi zuhûr etmişti. Midhat Paşa bu arzuhal müsveddesini "şayan-ı dikkat bulunmuş olmağla" tercüme ettirerek ihtilâlin safahatına dair yazdığı âfideki arıza ile beraber makam-ı sadârete takdim eyledi:

Makam-ı Celîl-i Sadâret Uzmâya

Ma'ruz-ı çâker-i kemineleridir ki,

Temmuz'un yedinci Pazar gecesi karşudan geçen eşkıya fırkası Tırnova ile Zıştovi arasında vâki' mahallerde asâkir-i nizamiye ve zabtiye ve neferat-ı ihtiyatiye ile sarılarak devletlû vali paşa hazretlerinin ma'ruzatında beyan olunduğu vechle dört defa vuku' bulan müsademede eşkıyadan bir haylisi mukabeleten itlâf edilüb on dört kadarı hayyen tutulmuş ve bakiyyesi reis-i eşkıya Hacı Dimitri ile kırk bu kadar nefer olarak Gabrova Balkanı'na firar etmiş olmalarıyla eşkıya-yı merkume Tırnova ve Gabrova mevkilerinde asâkir-i nizamiyeden çıkarılan kollar marifetiyle ta'kib olunarak ve Kazanlılık cihetinden dahi bir takım neferat-ı zabtiye ve köylülerden çıkarılan ahali-yi müsellaha ile taharrîsine itina kılınarak eşkıya-yı merkume işbu Cuma gecesi Şibka cihetinde Buzluca Balkanı denilen mahalde sarılıb üç buçuk saat mümtedd olan müsademede cümlesi tüfenk kurşunuyla mecrûh olarak ve en sonra Hacı Dimitri üç yerinden urularak tepelenmiş ve bayrak ve evrak ve esliha ve eşya-yı

saireleri ahz olunmuştur. Eşkiya-yı merkume reisi Hacı Dimitri ve Tulçalı İstefan kumandasında yüz yirmi dört kişi olub cümlesi bu havâli ahalisinden olduğu halde kimisi birkaç sene evvel ve çoğu onar yirmişer sene mukaddem memleketine gidüb oralarda kalmış amele ve işçi takımından ve birazı Sırbistan'a giderek ve askerlik ederek ta'lim öğrenmiş eşhasdan olup bunlar Hacı Dimtri ve İstefan vasıtalarıyla bi't-tedarik içlerinde İbrailli Dimitri ve Napolyon ve Balkanski ve Zağralı diğer Dimitri misillü meşahîr-i eşkiyadan olanlar bayraktar ve yüzbaşı gibi zabıt ve daha aşağıları ve ta'lim bilenleri onbaşı ve kusûru neferat olarak ve zabıt ve onbaşılara elbise ve alâmet-i mahsusaya yapılarak yine meşahîr-i eşkiyadan Tuta Filib ve Jelu ve Hacı Vasil ve Panayot kumandalarıyla bu tarafa geçmek üzere tertîb olunan eşkiyaya mukaddemetü'l-ceyş olmak üzere bunların sevki Yergöğü'de kararlaştırılmış ve cümlesi Yergöğü ile Zemniçe arasında vâki' Petroşan karyesinde çiftlik sahibi bir Bulgarın samanlık ve otlakhanesine konularak ve orada esliha ve cebhaneleri techîz olunduktan sonra Eflak memurlarının ve karagollarının gözleri önünde üstü kapalı çam denilen bir kayığa doldurulub bu tarafa geçirilmiş olduğu elde olub muhakemeleri görülen eşhasın ifadelerinden müstebân oluyor. Eşkiya-yı merkumenin berü taraf sahiline vusûlünde üzerlerine giden bir iki nefer karagol zaten mukavemet ve mümânaat muktedir olamamak tabîi idüğünden telgraf tellerini dahi eşkiya-yı merkume kesmiş olduklarından karagoldan karakola Rusçuk'a ve Zıştovi'ye haber gidinceye değin vakt geçüb nihayet oralardan ve Tirnova'dan sevk olunan asâkir-i nizamiye ve zabtiye ve ihtiyatiye yetişinceye kadar o civarda meskûn Çerkes muhacirleri merkuamları Karaisa bağlığında sarub ve müteakiben etraftan asâkir-i ihtiyatiye yetişüb o müsademede üç neferi itlâf ve ikisi hayyen ahz ve girift olunması üzerine eşkiya bağlıktan çıkub Penteçe (پنتچه) korusuna girmesiyle ve o sırada asâkir-i şahane dahi yetişmesiyle yine tarafından silah atılarak orada dahi altı neferi telef olmuş ve andan Şiğrad (شغراد) ormanına geçdiklerinden yine bi't-ta'kib o mahalde ve civarında vâki' Pavlekan (?) karyesinde vuku' bulan telefâtın mikdarı on dörde varub üç neferi dahi hayyen ve mecrûhen tutulmuş ve en sonra Belujne (بلوژنه) ormanında tahassun etmeleriyle arbede ve müsademe bir hayli zaman mümtedd olarak orada ve muahharen Dobremirka ve Dibaldar (ديبالدار) ve Çil Mandıra (چیل مانديره) nam mahallerde dahi bil-mukabele idam edilen eşkiyanın mikdarı kırk dört nefer olub dokuzu dahi hayyen oralarda dört neferi Selvi'de ve iki neferi Gabrova'da ve diğer ikisi Şibka'da ele getirilmiş ve otuz dört neferi en sonra Buzluca Balkanı'nda bitürülmüştür. Şu hesap ve tahkike göre geçmiş olan eşkiyadan yüz bir neferi itlâf edilüb yirmi ikisi hayyen ve mecrûhen

tutulmuş ve bunların Rusçuk'da ve Tırnova'da muhakemeleri bi'l-icra cümlesi bu işe bi'r-rıza girdiklerini ve asâkir-i islâmiye üzerine silah attıklarını mu'terif olmalarıyla ber mucib-i kanun idamlarına hükm olunarak bugüne kadar muhakemeleri tekmil edilenlerden altı neferi Tırnova'da salb olunmuş ve yedi neferin her biri Gabrova ve Kazgan ve İslimye ve Kazanlık ve Zağra-yı Atık ve Zıştovi kasabalarında salb olunmak üzere oralara gönderilmiş ve üç neferi hadîsü's-sin olmağla kürek cezasıyla hükm olunarak Vidin'e irsâl olunmuşdur. Eşkîya-yı merkumenin tahassun ve müdafaa etdikleri mahallerde hayyen tutulmalarına pek çok ikdâm olunmuş ise de hiçbirisi teslim olmağa yanaşmayub ateş etdiklerinden ve ekser mahallerde kendüleri korularda tahassun edib asker ve ahali açıktaki kalmış idüğünden asâkir-i nizamiye ve zabtiyeden on yedi şehid ve yirmi beş mecrûh ve neferat-ı ihtiyatiye ile Çerkes ve ahali-yi saireden dahi yirmi şehid ve otuz otuz beş mecrûh vuku' bulmuş ve eşkıyadan hayyen tutulanlar dahi ikişer üçer mahallerinden yaralanmadıkça ele geçmemiş ve bu halde dahi içlerinden bazı hainler su-i kasddan gerü durmayarak hatta bu fırkanın birinci veya ikinci kâtibi olan habîs ayağından yaralanub teslim olacağını ilân ve elinden silahını terk etmesini mebnî tutmak için üzerine gitmiş olanlara yanında gizlemiş olduğu revolver silahını boşaltmasıyla bir yüzbaşı ve bir zabtiye ile ahaliden bir kimseyi bağteten fena halde yaralamış olması üzerine kendüsü dahi itlâf edilmişdir. Hayyen tutulan eşkıyanın vâki' olan ifadelerinden müstebân olduğu vechle bunların her biri ya fakir ve ihtiyaçdan veyahud bir cinayet ve kabahatden dolayı memleketlerini terk ile memleketine ve Sırbistan'a geçmiş erâzil ve esâfilden ve ekserîsi amele ve sâyis makulesinden oldukları halde komitenin fırka voyvodaları namıyla tayin etmiş olduğu Hacı Dimitri ve İstefan marifetiyle tahrik ve teşci' olunarak güya arkadan gelecek fırkalarla birleşüb evvel emrde Büyük Balkan'ı zabt etmek ve sonra memleketden İslâmı çıkarmak ve bu işde bulunanların her biri memuriyetle nail-i mükâfat olmak heves ve sevdasıyla şu fiile mücâseret etdiklerini söyleyüb hiçbirinin daha ilerüsüne ma'lûmatı olmamağla egerçi asl-ı ma'lûmat reislerde ise de anlardan dahi hayyen ve mecrûhen tutulan İstefan ile Bayrakdar İbrailli Dimitri Bükreş'deki komite azasından Rusyalı Hristo Gorgivef ile Rusyalı ceneralden maadası hakkında ma'lûmat vermediğinden veya vermek istemediğinden hakayıkına dair kendülerinden söz alınamamış ve Hacı Dimitri ile rüesa-yı saire ise gavgada urulub telef olduğu cihetle anlardan dahi bir şey öğrenilmeğe vakt olmamıştır. Hacı Dimitri'nin en nihayet içinde bulunduğu fırka tepelendikten sonra getirilen evrakı tedkik ve tercüme etdirilerek ekserîsi Bulgaristan'a dağıdılmak üzere komite tarafından verilmiş olan ve bir takımları evvelki urulan fırkalardan alınan ilânname ve teşci'yi

AKTARMA

mutazammın iş'ar gibi şeyler olub birer suretleri mukaddemce vali-yi müşarün-ileyh hazretleri tarafından Bab-ı Âli'ye takdim olunmuş ve fakat bir kî't'a arzuhal müsveddesi şayan-ı dikkat bulunmuş olmağla bu defa anın tercümesi dahi leffen takdim kılınmıştır. İşbu müsvedde firak-ı eşkıyanın Balkan'da ictima'ından sonra oraca teşebbüsât-ı vukuatı tezyîl ve tebyîz edilerek güya hakpâ-yı şahaneye takdim olunmak üzere Bulgarca yazılıub hazırlanmış oluyor ise de bunun ne revîş ve ibaresi ve ne de medlûl ve ifadesi bir Bulgar'ın yapacağı ve yazacağı şey olmayub bir maharetli adam elinden ve kaleminden çıkmış olduğu anlaşılır. Saye-yi muvaffakiyetvâye-yi hazret-i şahanede meâsir tevcihat-ı âliye hidiv-i ešhamîleriyle bu defaki şu gürültü dahi az gün içinde bu suretle bitmiş ve basdırılmış ve telgrafla arz olunduğu vechle Balkan cihetinde ehemmiyet kalmamış ise de atisi (اتيسى) ve Tuna ve Sırbistan cihetlerinin usûl-i tahaffuziyesi tedâbir-i sahihe-yi fûliyyeye muhtaç olduğundan Tırnova'dan Rusçuk'a avdetle mukteziyâtı vali-yi müşarün-ileyh hazretleriyle müzakere olunduktan sonra Dersaadete avdet olunması tasvir olunmakda ise de yine her halde emr ü ferman hazret-i menleh'ül-emrindir.

Fi 15 Rebiü'l-ahir 85 ve fi 23 Temmuz 284

Tırnova'dan Midhat

Huzûr-ı hazret-i padişahiye takdim olunmak üzere eşkıya tarafından hazırlanmış olan arzuhal müsveddesinin tercümesidir.

Azimetlû Padişahımız,

Biz ki Bulgarız, bulunduğumuz hal-i yeis şu istidânameyi huzûr-ı âlinize takdim ve elimize silah almağa mecburiyet verdi ve bu mecburiyet umûm Bulgarların bütûn bütûn terk olunmasından ve tahammül olunamayacak derecede fenalık görmesinden neşet etdi. Padişahımız, milletin sadâsına kulak veriniz ve dinleyiniz ve silaha sarılmaktan muradımız sadâmızın doğrudan doğruya vasıl-ı sem'-i âliniz olması maksadına mebnî olduğunu anlatınız.

Padişahımız, biz elimize silah aldığımızın sebebini beyan için kendü pederimiz gibi huzûr-ı âlinize geliyoruz. Şu hareketimiz sizin nüfuzunuza karşı durmak demek değildir. Yalnız milletin faidesini ve devletin kuvvet ve azîmetini temin etmek ve âherinin taarruz ve müdahalesinden muhafaza eylemek içindir.

Padişahımız, âsârıyla gösteriniz ki Bulgarların faidesi aynı sizin faideniz gibidir ve fiilen isbat ediniz ki Bulgar milletinin refah haline ve terakkiyatına çalışıyorsunuz. Politika bağundan başka bizi bağlayan bir bend ilâve ediniz ki bizce kayd-ı tabî olsun. Zira siz bizim padişahımız oluyorsunuz. Biz sizi bu sıfatda gördükçe bu hal bize bir kayd-ı tabî olur ve bütün milleti size bağlar.

Azimetlü Padişahımız,

Gösteriniz ki milletin padişahı oluyorsunuz ve bizim niyetimiz bu devleti harab etmek midir yohsa kudret ve kuvvetini muhafaza kaydında bulunmak mıdır burasını mütalâa ediniz. Biz bilmiyoruz ve aklımızca kesdiremiyoruz ki siz mi bizi arayub sormuyorsunuz yohsa hükümet-i memurlar mı bakmıyor olabilir ki sizin gayretiniz çoktur lakin ne çare ki bahtsızlığımız bize sefaletten başka bir şey göstermiyor ve teşkilât-ı cedîde dahi hakkımızda muzırr oluyor. Teşkilât-ı cedîdeden biri Şura-yı Devletdir ki Bulgar milletinin cesâmeti ve sadakati ve istikameti meydanda iken Şura-yı Devlet'e Bulgar milletinden yalnız bir nefer aza alınmıştır ve o da milletin intihâbıyla değildir. Bu cihetle teşkilât bizce aksi murad olmuştur. Padişahımız, bizim bugünkü halimiz çekilmez dereceye gelmiştir. Teklifât-ı mîriye ile bizi sindirdiler ve icra-yı şeriata memur olanlar hakkımızı ketm ediyorlar. Bizim milletimiz de az çok okumuş ve millet indinde kadr ve haysiyet kazanmış adamlar olduğundan bunlar hükümet nezdinde mazhar-ı himayet olmak lâzım iken bilakis o mukaveleler küçük sebeblerle mahv ve zayi' edildiler. Çok sözüümüz var ama bir lakırdı ile söyleyelim ki umûm halk nazarında rezil ve bednâm olduk ve biz hayvan gibi bilinmek ve öldürülmek mertebesine geldik. Bizi muhafazaya ve refah-ı halimizi istihsâle memur olanlar fena adamları tedib etmeyüb ika-yı habasete meydan veriyorlar demek olur ki hükümet memurları vazifelerinin aksi hareketle hakkaniyeti gözetmiyorlar bize ihsan buyurulan imtiyazat ve teşebbüs olunan ıslahat kâğıd üzerinde kalıyor hatta şu istida'mıza delil umur-ı ruhaniyece olan istida'mızın kabul olunmasıdır.

Padişahımız, hal-i hazırın icabından istidlâl ediniz ki bundan böyle icra olunacak ıslahat ve tanzim olunacak kavânîn ve nizâmat mevki'-i fiile ve istenilen dereceye vasıl olamayacaktır. Zira Türklerin taassubu mani' olur. Biz yakinen bilmişizdir ki sizin kanunlarınıza ecnebiler karışıkça bizim hakkımız meydana çıkmaz. Padişahımız, biz anladık ki kanunuzu Bulgar milleti eline vermek ve âherinin müdahalesini kesmek lâzımdır ve size arz ederiz Bulgar milleti daima serbestiyet ve istiklâliyetini isteyecektir

AKTARMA

ve bu iddiasında devam eyleyecektir ve bütün arzu ve efkârları istiklâliyet talebinde müttehiddir ve şimdiye kadar bu iddiayı ilâna mani' olan şey iltizam ettiğiniz adalet ve hakkaniyet husûl-i maksadı temin etmiş olması idi. Ne çare ki sabr ve tahammüle artık mecâl kalmadığından arz-ı merama mecburiyet gelmiştir.

Komite merkezi tarafından geçen sene dahi bu yolda bir memvar (memoir) takdim olunmuş ise de bahtsızlığımızın seyyiesi olarak nazar kabul ile bakılmadı ve bir eseri görülemedi ve bütün Bulgar milleti bu efkârda müttehid ve müttefik olduğundan zikir olunan memvarın icrâ-yı hükmünü te'kîd ederiz ve bu defa kaviyyen ümit ederiz ki bi'l-fül teşkilâta nail olunur ve şöhrat ve azametiniz şeref ve kuvvet bulur.

Padişahımız, güzel mülâhaza ediniz. Halimizi ıslah edecek çare bâlâda zikir olunan şeyler olduğunu biliniz. Zira başka yolda ne tedbir ittihâz olursa ve millete nasıl hakk ve ne yolda teminat verilse biz yakinen bilmiş ve kani' olmuşuzdur ki hükümet memurları bizi haksız bulurlar milletin şu istidâsı kabul olunmaz ise millet sükût etmez ve reddi büyük yanlışlığı mücib olur. Zira milletin bu arzusu kaynamış ve herkes yeis haline gelmiş olduğundan neticesi silah isti'mâline icbar edecektir. Padişahımız, siz herkesden evvel ve ziyâde anlayabiliyorsunuz ki şu hal mülkünüz için son derecede bir fenalığı intâc eder.

Ey Padişahımız, mülâhaza ediniz, bize yazıktır. Kuvve-yi cebriye isti'mâline sebep olacaksınız ve neticesinde bir takım telefât ve zayıttan başka bir faide görmeyeceksiniz ve yed-i iktidarınızda olan bir şeyi dirîg edip sonradan büyük fenalıklara sebebiyet vereceksiniz ve şu iktidarınızı hüsn-i isti'mâl eder ve Bulgarların istidasını is'âf eyler iseniz taht-ı âlî baht-ı Osmaniye bir büyük dostun ve kuvvet bulmuş olursunuz. Zira ellerinde olan sopa ve baltaları iğneli tüfenklerden ve en mu'teber eslihadan daha kuvvetlidir.

Her vakt için yazıktır ki bu zamanı elden kaçıracaksınız ve sonra bir hüsn-i netice bulamayacaksınız. Padişahımız, bizi bu gün ihlâl-i asayiş etmiş zan edersiniz. Lâkin bu doğru bir zan değildir. Çünkü biz istemeyiz ki ihtilâle alet olalım. Ne çare ki istida'mızın reddi bize ağır gelür ve ilerüde müşkilât tahaddüs eder.

Padişahımız, şimdiye kadar memâlikin muhafazası uğrunda ittihaz ve icrâ olunan tedâbir yerine memûl ederiz ki bir başka yol bulunur ve ahali memnun olur. Zira şu tedâbir-i müttehaze husûlü arzu olunan ıslahatı semeresiz bırakır. Eğer ahalinin müstediyaı kabul olunmayarak redd olunacak olur ise millet azîm bir kuvvetle ve başka tarîk ile husûl-i maksada çalışacaktır.

Padişahımız, mülâhaza ediniz. Görürsünüz ki geçen sene milletin sadâsını kesmek için ne fena tedbirler kullanıldı. Bu tedbirler ile acaba husûl-i maksadı arzu edenler bütün bütün bitdi mi bilakis daha ziyâdeleştî. Zira merhametsizlik ilac değildir. Bizim hastalığımız böyle asılmakla ve kesmekle şifa bulmaz ve çekdiklerimiz hafiflemez. Her nasıl tedbirler kullanılsa yine milletin haklı olan müstediyaı zâyi' olmaz. Eğer milletin şu istida'sına nazar-ı merhametle bakılmaz ise millet silah kullanmağa mecbur olacaktır ve nihayet diğer idare altında bulunmağı gözüne alacaktır ve ol vakt verilecek müsaadatin hükmü ve tesiri olmayacaktır.

-5-

İhtilâlin Teskîninden Sonra

Midhat Paşa'nın yolladığı arzuhal müsveddesi mühimdi. Bulgarların kıyamı millî olduğu gerek çete reislerinin harekâtından ve gerek müsvedde de yazılan sözlerden vâzihan anlaşılıyordu. Keza, Rusya'nın teşviki de vükelâca ma'lûmdu. Fakat vükelâ bu arzuhal müsveddesini Sultan Aziz'e ehemmiyetsiz gösterdiler.

Hatta Bab-ı Âli Midhat Paşa'nın arızası ile arzuhal müsveddesinin tercümesini saraya takdim ettiği zaman, yazılan tezkire-yi ma'ruzada "arzuhal-i mezkûrenin meâli bir çok ekâzib ve tezvîrat ile gûya Bulgar milletin fena halde idare olunduğunu dermiyân ve bunun ıslahı için millet-i merkumeye bir idare-yi müstakile imtiyazı verilmesi fesadını ityândan ibaret olub bu misillü müsted'ayât-ı fâsideden milletin kat'a haberi olmadığı derkâr" olduğunu dermiyân etti.

Midhat Paşa, ihtilâli tamamıyla yatıştırdıktan sonra, Bulgar mu'teberânının imza ve mühürleriyle memleketin eşkiyadan temizlendiğinden dolayı teşekkürü mutazammın bir de arıza yazdırıp gönderdi.

Bab-ı Âli'ye çektiği bir telgrafnamede: “Tuna'nın beri yakasına geçmiş olan eşkiyadan bi-hamdilillâhi teâlâ saye-yi kudretvâye-yi hazret-i mülûkânede bir ferd kalmayub cümlesi tepelenmiş ve ol havâliyenin aşayişi ber-kemal bulunmuş olduğundan ihtiyaten silah altına alınması tasavvur olunan Edirne ve Sofya ve Filibe redif taburlarının celb ve cem'ine hacet kalmadığı ve evvelce toplanmış olan İslimye ve Tırnova rediflerine dahi izin verilmek üzere tarzında ihtilâlin kâmilen basdırıldığını iş'ar etdi (fi 16 Rebiü'l-ahir 85). Fakat yalnız ihtilâlin bastırılması kâfi değildi. Bulgarların yeniden ayaklanmamaları için ıslahat yapmak lazımdı. Mithat Paşa buna dair de bir muhtıra yazarak makam-ı sadârete takdim etti.

Geçende Memleketeyn'den Tuna vilâyetine geçen ve yüz bu kadar neferden ibaret bulunan cemiyet-i eşkiyanın ne vechle tedmür ve tenkîl bulunduğu mukaddem ve muahhar takdim edilen ma'ruzatta tafsîl ve beyan kılınmışdı. Bunların bu vechle izmihlâlinde sonra artık Balkan cihetinde bir ehemmiyet kalmamak lazım geldiği halde üç dört gün mürûrunda Yeni Zağra ile Tırnova'ya tâbi' Elena karyesi beyninde Hain Boğazı denilen mevki'de on iki kadar müsella eşkiyaya tesadüf olunmasıyla bunlar bi't-ta' kib ibtidâ iki neferi tepelenüb ve ikisi tutulub ve diğerleri Balkan'a savuşmuş olduğu Edirne vilâyet-i celîlesinin ve Tırnova mutasarrıflığının iş'aratından anlaşılub sonradan alınan telgrafnameler mealine göre bekaya-yı eşkiya dahi on nefer olduğu halde Tırnova hududu dâhilinde basdırılmasıyla bir neferi tepelenerek dokuzu hayyen tutulmuş ve Tırnova'dan Rusçuk'a gönderilmiş olmağla bu halde işbu bakıyye-yi eşkiya dahi mahv ve muzmahil olarak şimdilik Balkan'da usat ve eşkiyadan eser kalmamış ve saye-yi muvaffakiyyetvâye-yi hazret-i padişahîde oraların umûm sekene ve ahalisi umur-ı mahsusa-yı felâhat ve ziraatlariyle meşgul olarak huzur ve aşayişleri ber-kemal bulunmuşdur.

İşbu fırka-yı eşkiya bizim tarafa geçmek için hazırlandığı sırada Tulça'dan Vidin'e kadar berü taraf sevâhiline mahal be mahal geçürülmek ve umûma bir dehşet ve karışıklık vermek için birçok eşkiya firkaları daha tertib edilmiş ve sonra bu firkalar Oltaniçe ve Yergöy ve Zemniçe ve Turna Mağorel (ماغورل) gibi noktalarda toplanarak ve techîz edilerek tehiyye olunmuş ise de berü taraf sevahili başdan başa asâkir-i nizamiye ve redif kordonlarıyla tutulub evvelce mukademet'ül-ceyş olarak geçmiş olan fırkanın ise kâmilin mahûr ve muzmahil olması ve müteakiben berü yakaya geçmek için gelmiş olan birkaç sandal eşkiya üzerine karagollardan silah atılarak tard ve teb'id edilmesi ashab-ı şekavet ve meşsedetin cüretlerini

bitürmek tabîi idüğünden ve bu hal üzerine karşı tarafın sevâhil memleketlerinde bulunan fesedededen bazı bi-kudret ve aciz olan Bulgarların tevkîflerine teşebbüs olunarak oraca dahi şu suretle bir numayiş ibrâz edildiğinden ve Sırbistan ciheti ise şimdilik her suretle emniyet bahş olduğundan göz önünde muceb gaile bir hal görülemez lâkin meselenin hakâyıkı zâhirde görünüşü gibi olmayub ziyâdesiyle dikkati daimî olmağın bu bâbda bazı tafsilât ve izâhata lüzum görünür.

Şöyle ki Bulgaristan'da İslavlık efkârıyla milliyet havasının ne vakt başladığı ve nasıl yapıldığı ve Rusyalular bunun için ne tarîk ve esbâba tevessül ederek çalışdıkları ve iki sene mukaddem Moskova şehrinde yapılan cemiyetin ne eserler bıraktığı nezd-i âli-yi vekâletpenahîlerinde muhtac-ı beyan değildir. İşte bu ilkaatın asar-ı muzırrası Bulgaristan'ca sene be sene tevessü' ederek bütün genç takımlarının efkârında bu arzu gergi gibi yerleşmiş ve hele Sırbistan ve Memleketeyn taraflarına ve Rusya memâlikine gidüb gelen Bulgarların niyyâtı bütün bütün bozulmuş olmağla bu hal memleketçe elbette bir rahatsızlığı intâc edeceği ekser kasabalarda sakin Hıristiyan takımının ve hususuyla Tırnova ve İslimye ve Filibe sancakları dâhilinde bulunan Bulgarların ahvâl ve harekâtı ve teşebbüssatı irâe ve isbat eder. Rusyalular dahi Bulgarlar'da bu isti'dâd ve arzuyu gördükçe maddî ve manevî esbâbını tevsi' ve teshîl ederek fedakârane çalışdıklarından ve geçen sene Bulgaristan'ın ifsâdı için yalnız Hocabey ve Bolgrad ve Kalas ve İbrail ve Bükreş şehirlerindeki komiteler vasıtasıyla çalışırken şimdi Basarabya kıt'asında vâki' şehir ve kasabaların her birinde birer komite olup tertîb-i levâzımat ve sevk-i mühimmat için Hocabey'den İsmailiye gelinceye kadar sevâhilde ve gerek daha içerülerde bulunan Rusya âranlarına dahi memuriyet verildiği ve ekser fesede ve eşhas-ı muzırranın mürûru bunların tarafından teshîl edildiği ma'lûm ve muhakkak bulunduğundan Bulgarların galeyân-ı efkâr ve ezhânına bunlar dahi an be an kuvvet ve şiddet vermektedir. Karşı tarafın harekât ve teşebbüsatına gelince Memleketeyn hükümeti Bâb-ı Âli'den aldığı emr ve tehdit üzerine bir şey yaptıklarını göstermek için sevâhildeki memleketlerde bazı eşhası habs ve tevkîf etmek ve karagolları tezyîd eylemek gibi icraata tasaddî etdiler ise de asl müretteb ve müellef-i fesad oldukları ma'lûm olan eşhasa hiçbir şey demeyüb yalnız amele ve aceze takımından biraz Bulgarları habs ve tevkîf etdikleri halde üç beş gün sonra yek diğerinin kefâletiyle cümlesini salıverdıklarından bu teşebbüsat ve icraatın dahi hiçbir faîde ve semeresi olamayub belki bazı mertebe-yi muzırr olabilmesi dahi vâridir. İşte bu hallere ve karşıdan geçen eşkıyanın hayyen tutulan ve hakâyık-ı ahvâle oldukça ma'lûmatı bulunan şakîlerin ifadât-ı müttefikasına ve evvelden

AKTARMA

müstahzır olan vukuf ve ma'lûmata nazaran böyle birkaç defa mürûr eden eşkıyanın kahr ve tedmîriyle iş bitmiş denilmek mümkün olamayub egerçi kemal-i teyakkuz ve intibâha dikkat olunub da bu senelik böyle bir hal tekerrür ve teceddüd etmeyecek olsa bile çünkü karşuda ve Basarabya kıt'asında Bulgaristan'ın ifsâdı için izlâl ve iğfal olunmuş olan erâzil ve haşerat birkaç bin neferden ziyâde olub lâ-yen kat'-ı akçe ve mevaid-i saire ile itma' olunduklarından ve bir defaki hareketlerinde vuku' bulan kusûr ve noksanı ertesi defa bi't-tecrûbe ikmal etmeye çalışdıklarından şimdi bu derece inhizâm ve izmihlâl ile bed-hâhâne niyet ve teşebbüslerinden feragat etmeyüb ilerüsüne için mevsim bahara veyahud yine bu mevsimlerde bir büyük başlı tertibat ile yine habâsete cüret edeceklerinde şübhe kalmamışdır. Hamd olsun sâye-yi asayışvâye-yi hazret-i şahanede vilâyet ahâlisinin nail ve mazhar oldukları refah ve huzur günden güne tevessü' ve tezâyüd etmekde olmasıyla aklı erenler ve hususuyla ehl-i kurradan olanlar bu makule işlerle rahatlarını bozmak istemeyeceklerinden eşkıyanın bu misillü harekât ile korudukları ve ümid etdikleri neticeye vâsıl olamayacaklarını gerek Rusyaular ve gerek Rusya'da ve Memleketeyn'de bu işin mürettibi olan Bulgarlar pek güzel biliyorlar ise de bunların asıl muradları böyle üçer beşer yüz adam sevkıyla Balkan'da bir cemiyet cesîme-yi fesadiye teşkiline muktedir olamadıkları halde hiç olmaz ise mukatele vuku'ndan istifade ederek İslâm ve Hıristiyan ahaliyi birbirine düşürmek ve haricen bir takım şemâtet ve şikâyetler peydâ eylemek mütaalâsına müsteniddir.

Şimdi bu ahvale karşı devlet-i âliyece nasıl tedbir ittihâz olunmak lâzım geleceği mütalâa olunduğu halde en birincisi Memleketeyn'de bulunan fesad komitelerinin fesh ve ibtali ve oradaki fesede ve eşhas-ı muzırranın hiç olmaz ise oradan def' ve teb'idiyle ilerüsü bir emniyet-i kaviye tahtına konulmak için ba'de-zîn karşı taraftan müsellah eşkıya zuhurunda Memleketeyn hükümetinin fiilen ve maddeten mesuliyetinin ta'yin derecatı ve hazır şu vesile ile Bükreş'de sıfat-ı münasibe ile bir memur bulundurulmasının kararlaştırılması gibi şeyler olmak hatıra gelür ise de bunlar tamamıyla hasıl olsa bile maslahatın asl-ı menba'ı başka olduğundan bu kadar ilkaat ve icraat-ı maddiye ve maneviyeye mukabil berü tarafca yalnız bir teyakkuz ve basiret kâfi olamayub fiilen ve maddeten bazı tedarikâtın lüzumu bedîhi olmasıyla ol bâbda dahi mevkiin hal ve iktizâsına göre tahattur kılınan bazı şeylerin arz ve beyanına ibtidâr olunur.

Şöyle ki Tuna vilâyeti dâhilinde kain mahallerde el-haletü'l hazîhi on iki bin neferden ziyâde asâkir-i nizamiye mevcut olub süvari ve piyade asâkir-i zabtiyenin yekûnu dahi üç bin üç yüz bu kadar nefere vardığından ve bundan başka asâkir-i ihtiyatiye namıyla ahaliden dahi otuz bin neferden ziyâde asker bulunduğundan bu kadar asâkir epeyce bir kuvvet demek ise de vilâyetin vüs'at ve cesâmeti iktizâsınca asâkir-i zabtiye buldukları mahallerin vukuat-ı âdiyesine bile güc hal ile kâfi olduğu cihetle bunun umûmundan elli nefer ayrılıb topluca bir mahale göndermek mümkün olamadığı ve asâkir-i ihtiyatiyenin bu defaki vak'ada ve Tirmova ve Zîştovi ve Rusçuk taraflarından bir mikdarı toplanılıb kullanılmış ve doğrusu işe dahi yaramış ise de silahları ve zabta ve kaideleri olmadığından ve hususıyla işbu denilen mahallerden maada yerlerin asâkir-i ihtiyatiyesi yalnız defterde bir isimden ibaret kalmış olduğundan bu asker dahi bir kuvve-i mevcude add olunamayacağı cihetle iş yalnız asâkir-i nizamiyeye kalmış oluyor ve onların da beş altı taburu defaaten eşkıyanın zuhûru üzerine Tuna boyunda ta'yin olunan kordonlara konulmuş ve ekserîsi Niş ve Vidin mevki'lerinin ehemmiyeti münasebetiyle oralarda alıkonulmuş olduğundan gerüde kalan asker tabî lâzım olan mahallere kifayet etmemesiyle Dersaadetden asker irsâli için memurîn tarafından bi'z-zarûre telâş gösteriliyor. Kaldı ki eşkıyanın şu birkaç defa ki mürûrunda gerek mütecâsir oldukları şekavet ve mel'ânetinden ve gerek neşr ve ilân eyledikleri ekâzîb ve erâcîfinden dolayı berü tarafda ahali-yi İslâmiye bir hal-i havf ve dehşete uğramış olduklarından eşkıya geçer geçmez silahını kapalı dışarıya uğramasıyla ve maslahatın asıl korkulan ciheti dahi böyle karışıklıktan zuhûra gelebilmek melhûz ve muhtemel bulunmasıyla ibtidâ bu bâbda lâzım olan usûl-i tahaffuziyenin yoluna konulması ve hususıyla Büyük Balkan'ın Turyan ve Gabrova ve Kazan cihetlerindeki mevâki'-i mühimmesi hâlî olub etrafı Bulgar köyleriyle ve memleketleriyle muhat olduğundan erbâb-ı fesad ve şekavet orada silah tedârik ederek bir kere cemiyetle yerleşecek olurlar ise tard ve def'leri müşkilât-ı azîmeye müstelzim olacağı cihetle oralarca dahi mevâki'-i lâzımının kordon ve karagol gibi şeyler inşasıyla zabta-ı kaviye tahtında bulundurulması lâzım ve mühim olduğuna ve eğerçi eşkıyanın bağıteten hücumunda Tuna sevahilinde ve Balkan'ın bazı mevkiilerinde iktizâ eden noktalar asâkir-i nizamiye ile tutuluyor ise de bu suret elde başka asker olmamasından nâşî emr-i zarûrî olub yohsa asâkir-i nizamiyenin böyle yüz elli saat bir hatt üzerinde müteferrikan ikamesi her suretle muzırr olduğundan başka gerü tarafda askerden dolayı zarûret ve ihtiyacı dahi dâî' bulunduğuna binâen böyle olmakdan ve bir de mesele-yi zâileden berüsüne ve Dilkova taraflarındaki karagollarda daimî suretle bir tabur asâkir-i nizamiye bulundurulmakda ise de müteferrik olmalarıyla

AKTARMA

nizamsız ve yolsuz harekâta aluşub bozulduklarından taht-ı nizamda olan bir tabur asker böyle mahv ve zayı' edilmekten ise Tulça'dan sene ve Dilkova'ya kadar mevcut olan yirmi sekiz ve Rusçuk'tan Vidin'e kadar evvelki sene yapılan elli dört aded karagolhane iki yüz ve hiç olmaz ise yüz seksen adede iblağ olunmak ve Gabrova'dan Şibka'ya kadar bir hatt üzerinde ve Turyan ve Temür Kapu denilen Balkanların dahi mevâki'-i lâzimesinde icâbına göre yirmişer ellişer nefere kadar asker istiabına sâlih kaleler blok havz şeklinde şeyler yapılmak üzere vilâyet için kordon askeri namıyla bin beş yüz neferden ibaret bir nev' asker tanzim olunur ise bunların maa zabitan maaş ve masarif-i senevîyelerinin mikdarı otuz yük guruşa baliğ olur ise de sene kordonlarında daimî suretle bulunan bir tabur asker kazanılarak ve diğer cihetlerde dahi asâkir-i nizamiyenin müteferrikan istihdamları ihtiyatı ber taraf olarak bununla hem zabita-yı matlûbe hasıl ve hem de asâkir-i nizamiye topluca mevkiilerde bulunarak böyle vukuatda askerden dolay gösterilen telaş mündefi' ve zâil olmuş olur.

Tuna ve Edirne vilâyetlerinde ekser ahalisi Bulgar olan memleketlerin haricî ve dâhilî görünen ahvâli cihetiyle bir müddet ekser mahallerinin mevâki'-i askeriyye ittihâzı vâcibeden olub gerçi Tuna vilâyetinde yapılan asâkir-i ihtiyatiye zabta ve eslihalarının tanziminden sonra işte yarar kuvvet add olunur ise de bed-hâhânenin gözleri önünde asâkir-i nizamiye bulunmaklığın tesirâtı başka olduğundan ve Bulgar meselesince en mühim ve mu'tenâ noktalar Zıştovi ve Tırnova ve Gabrova ve İslimye ve Kazanlık ve Filibe mevkiileri idüğünden ikinci ordu-yı hûmayun topçu askerinden maada bu iki vilâyetde süvari ve piyade mevcudu on beş bin nefere iblağ olunarak bundan dört taburunun Rusçuk ve Tırnova ve Zıştovi ve Gabrova ve üç taburunun Filibe ve Kazanlık ve İslimye'de ikamesiyle kusûrunun Şumnu ve Vidin ve Niş ve Sofya mevkiilerinde topluca tutulmuş ve işbu beyan olunan mevâki'nin ekserisinde asâkir-i şahane ikamesine mahsus kışlalar var ise de Tırnova Hükümet Konağı derûnunda mukaddema yapılmış olan koğuşlar yıkılmak derecesinde harâb olub mevki' dahi gayet dar ve uygunsuz olduğundan haric-i kasabada Marnapol Çayırı denilen mahale bir tabur istiabına kâfi kârgîr bir kışlanın yapılması ve Gabrova'da hükümet konağı içinde mevcut olan iki aded ahşab koğuşa iki koğuş daha ilâve kılınması bu defa orada iken ümera-yı askeriye ile bi'l-muayene tasarlanarak bunların cümlesinin dört beş yük guruş masrafla vücuda geleceği tahmin olunmuş ve Rusçuk'da olan süvari kışlası dahi zaten çitden olub beher sene otuzar kırkar bin guruş masrafla tamir olunduğu halde şimdilerde artık ele ikamete kabiliyeti kalmadığından ve Rusçuk

kasabası daimî suretle mevâki'-i askeriyeden bulunduğundan bunun dahi tecdîdi icâb-ı maslahatdan bulunmuş olmağın gerek bu kışlaların müceddeden inşası ve gerek bazı müteferruatın tesviyesi için on yük gurus tahsis olunub da vilâyet memurlarına havâle buyurulduğu halde bu işin bir vefk-i matlûb-ı fiile vücuda getirilmesi mümkün olur. Masarîfinin karşuluğuna gelince sâye-yi mealivâye-yi hazret-i şahanede Tuna vilâyeti dâhilinde kain mahallere iskân olunan muhacirinin ziraatleri sene be sene ileriledüğünden bu sene mahsullerinin öşrü on bin kese akçe derecesine varacağı ve bundan kendü aciz ve fukaralarının idaresi ve hastanelerin masarîfi ve öküz esmâni çıkarıldıktan sonra fazla kalacak akçe kışlaların inşaat ve tamirâtı masarîfina kâfi bulunmuş olub şu kadar ki bu aşar-ı muhacirinin müddet-i imtiyaziyeleri bitmezden evvel kendü rızalarıyla fukara ve muhtacinin mekteb ve hastahane gibi umur-ı hayriyelerinin idaresi için alındığı cihetle şimdi bir cüzünün doğrudan doğruya kışla masarîfi için alınması tensîb olunmadığı halde çünkü geçen sene gelen Abaza muhacirlerinin bir senelik yevmiye ve tayinatı için canib-i hazineden on yük gurusdan ziyâde akçe verilmekte olub muhacirîn-i merkume bu sene ziraatlerinin mahsûlünü alamadıkları cihetle işbu tayinat sene-yi âtfiye mevsim mahsûlüne kadar verilmek tabî ve zarurî olduğundan kışlalar masarîfi doğrudan doğruya muhacirîn mahsûlât-ı öşriyesinden alınmakta ise de kendü cins ve nev'inden olan Abaza muhacirlerinin bundan sonra tayinat-ı masarîf-i muhacir aşarı varidatından tesviye olunmak üzere ana mukabil kışlalar masarîfinin dahi hazineden tediyesi münasib olur.

Bulgaristan'ca yapılacak tedâbirin bir kısm-ı mühimi dahi maarif-i hususîdir ki Bulgarlar ilm ve marifetin lüzumunu ve kendülerinden noksanını derk ve teferrüs eyledikleri günden berü çocuklarının ta'lim ve terbiyesi arzusuna düşmüşler iseler de mekteblerinin tanzîmine halen ve maddeten muktedir olamadıklarından buralarını dahi Rusyalular fırsat add ederek Hocabey ve Nikolayef ve Kışinev memleketlerinde Bulgar çocuklarını mahsûsan ve meccânen okutmak üzere mektebler açmış olmalarıyla şimdi her memlekette takım takım Bulgar çocuklarının bu mekteblere gitmekte ve Bulgar mekteblerinde okunacak dersler için meccânen kitablar gelüb dağılmakta olduğu görülmüyor ve bir takım mekteblerin dahi vâridâtı Rusya'dan geldiğinden bu vesile ile Rusyalular ol makule mekteblere icrâ-yı nüfuz ederek dilediklerini hoca yapmak istiyorlar. Bu hal Bulgaristan'ca biraz müddetden berü cârî olduğundan ve buna bir çare bulmak mülken ve maslahaten pek lâzım ve mühim olarak bu da vilâyetce maarif-i umûmiye için bir usûl-i sahihe vaz'ına mevkuף bulunduğundan ol bâbda bir takım lahiyalar yapıp geçen seneler Tuna

AKTARMA

vilâyeti merkezinde ictima' eden meclis-i umumînin müzakeresine konulmuş ve meclisce tanzîm kılınan nizamnameleri arz ve takdîm kılınmış idi. Bu mütalâat şöyle bir lüzum üzerine olup hal-i mevcut bunun bir kat daha ehemmiyetini teyid eylediğinden ve egerçi sâye-yi muhasinvâye-yi hazret-i mülûkânede memâlik-i devlet-i âliyece fînûn ve maarifin teshîl ve terakkîsi için iktizâ eden nizamât derdest-i mütalâa olmasıyla umûmu sırasında Bulgaristan mekteblerinin dahi husûl-i tanzimat ve ıslahatı tabîyet-i maslahatdan görünür ise de devletce böyle bir nizamın vaz'ıyla icra-yı fiiliyatı vakte muhtac olup hâlbuki oralarca bu işin bir an evvel vücuda gelmesini zaman ta'cil etmesiyle beraber her nasıl olsa Bulgaristan münasebetiyle Tuna ve Edirne vilâyetlerinde gerek İslâm ve gerek Bulgar etfalının ta'lim ve terbiyesi için iktizâ eden mektebler usûl ve kaide-yi mahsusa tahtında tutulacağı cihetle bunun için dahi nizam-ı umumiyenin vaz'ına intizâra hacet olmayacağından geçen seneler takdîm olunan lahiyalar mevki'-yi müzakereye konularak ve bu iş devletce bir iane-yi kâfiye olmadıkça tesis etmek mümkün olamayacağından hazine-yi celîleden münâsib mikdar şey dahi tahsis buyurularak hâsılı Bulgaristan'ca mektebler mesalihinin devletce taht-ı zabta ve idareye alınması ve Bulgar çocuklarının memâlik-i ecnebiyeye gitmesinden husûl-i istiganesiyle fînûn ve maarifi devlet-i metbuaları sayesinde istihsâl eylemeleri lâzım geleceğinden fiilen ve maddeten eseri gösterilecek isbat edilmesi ehemmi-i umurdur. Ol bâbda emr ü ferman hazret-i menleh'ül emrindir.

Fi 27 Rebil'ül ahir 85.

Midhat

Hazine-i evrak vesikalarına nazaran 1284 Bulgar ihtilâlinin safahatı, hakikatte şu suretle cereyan etmiş olduğu halde, bu devrin vakanüvisi Lütfî Efendi, tarihinin gayr-i matbu on ikinci cildinde hadiseyi şu suretle kayd eylemiştir:

“Eflak yakasından berü tarafın ihlâl-i aşayışı gareziyle tecemmu' eden eşkiyadan doksan nefer cem-i gafîr bir büyük kayık ile berü tarafa tecavüzleri üzerine sevk olunan asâkir-i nizamiye vesaire ile vuku' bulan muharebede mersûmlardan on üç nefer meyyiten ve bir neferi hayyen ahz olunmuş ve berü canibden üç şehid ile dört nefer mecrûh olmuştur. Taraf-ı devlet-i âliyeden bu misillü haşeratın tenkîli için Şura-yı Devlet Reisi Midhat Paşa muvakkaten Tuna tarafına gönderilmiştir. Ma'iyetiyle Bâb-ı Âli ketebesinden ve askerîden bazı zevat memuren gitmişlerdir.

O esnada Girit’de dahi çat pat eşkıya muharebesi vuku’yla henüz gaille bütün bütün kesb-i sükûnet etmemişdi. Midhat Paşa tez müddetde tenkil-i eşkıya ile İstanbul’a avdet etmiştir.”

Vakanüvis Lütfi Efendi tarafından gerek Bulgar çetelerinin kuvveti ve gerek telefatin mikdarı hakkında verilen ma’lûmat, bâlâda ki resmî vesikalardan anlaşılacağı üzere saraya yazılmıştır. Keza, Midhat Paşa, yalnız istiklâl için çarpışan çeteleri imha ile kalmamış, Bulgaristan’da fi-maba’d ihtilâllerin önü alınmak için ne gibi siyasî ve idarî tedbirler ittihâzı lazım geleceğine dair de uzun bir muhtıra yazmış olduğu halde, Midhat Paşa’nın düşmanı olan Abdülhamid-i Sâni’ye yaranmak ve Paşa’nın en müdebbirâne ef’alini bile küçük düşürmek için Lütfi Efendi tarihine şu satırları da ilâve etmiştir:

“Midhat Paşa’nın böyle çarçabuk kesüb biçmesi bağ budamağa benzemiştir. Çünkü bağlar budanınca asmaların köklerine kuvvet verildiği gibi şu hareket kat’ane Bulgar’ın uruk-ı milliyelerine yeniden kuvve-yi galeyani mucib olmasıyla muahharen görülen hali netice vermiştir.”

AHMED REFİK